

Marin Blaženović

Od Krbave do Mohača (1493. - 1526.) - bitke prekretnice u sukobima s Osmanlijama

U bitci na Krbavskom polju 1493. brojnija vojska dalmatinskoga zaleđa, predvođena Emerikom Derenčinom, sukobila se sa snagama Osmanskoga Carstva, predvođenima Jakub-pašom. Hrvatska je vojska bila poražena te kroničari navode kako je u njoj izginuo cvijet hrvatskog plemstva. Daljnji prodori Osmanskoga Carstva nisu mogli biti zaustavljeni ni 1526. godine u bitci kod Mohača. U bitci, koja je trajala svega sat i pol vremena, malobrojno ugarsko plemstvo potpomognuto manjim odredom vojske s područja Slavonije, potpuno je poraženo. U pokušaju bijega s bojišta poginuo je i ugarsko-hrvatski kralj Ludovik II. Nakon poraza na prijestolje dolazi dinastija Habsburg. U ovom se radu analiziraju uzroci i okolnosti koje su dovele do Krbavske i Mohačke bitke, zatim tijekom bitaka te posljedice koje su oblikovale daljnji povijesni razvoj i ostale stoljećima urezane u svijesti naroda.

1. Uvod

Osmansko se Carstvo razvilo iz male pogranične pokrajine na granici s Bizantskim Carstvom, na području sjeverozapadne Azije. Na čelu pokrajine bio je Gazi Osman (1288. - 1326.), koji je postavio temelje budućega Osmanskog Carstva te započeo proces ekspanzije na istok i zapad (Mažuran, 1998: 13.). Brza ekspanzija bila je moguća zahvaljujući snažnoj vojsci, odnosno spahijama, janjičarima i akindžijskim odredima. Do 1352. godine Osmansko se Carstvo prostiralo od obala Crnog mora na sjeveru, obala Mramornog mora na zapadu, pa sve do Ankare na istoku i današnjeg grada Konya na jugu. Međutim, već u razdoblju od 1386. do 1392. godine, granice Osmanskoga Carstva protežu se na zapad do Niša i Skopja (Mažuran, 1998: 15). Prekretnica u osmanskoj ekspanziji zasigurno je osvajanje Galipolja 1352. godine, gdje su se Osmanlije utvrdile za daljnje napade u Europu te izgradile mostobran (Mijatović, 2005: 17). Nakon osvajanja Galipolja, Osmanlijama je prodor u Europu bio olakšan. Sultan Murat I. (1362. - 1389.) vodio je učestale pohode na Balkanski poluotok. U vrijeme njegove vladavine osvojen je Plovdiv, čime je veza Bizantskog Carstva sa zemljama na Balkanu bila prekinuta, a Bizantsko Carstvo svedeno na Carigrad i okolicu. Važan zamah osmanskoj

ekspanzionističkoj politici dala je i pobjeda u bitci na rijeci Marici 26. travnja 1371., nakon koje je osmanska vlast učvrstila svoj položaj u Europi. Godine 1385. u osmanske ruke pada Sofija, čime je direktno omogućeno daljnje osvajanje u Srbiju te u Podunavlje, a samim time ugrožene su se našle Bosna i Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo. Godinu dana nakon Sofije, osvojen je i Niš, a opasnost za Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo i Bosnu postala je još veća. Sultan Murat I. poražen je 1388. te je godinu dana kasnije poveo vojsku protiv srpskog kneza Lazara Hrebeljanovića u poznatu bitku na Kosovu polju. U bitci su smrtno stradali sultan Murat I. i knez Lazar Hrebeljanović, a Murata I. naslijedio je njegov sin Bajazid I. (1389. - 1402.). Za vrijeme njegove vladavine Osmanlije su osvojili Solun 1391. godine, zatim Skopje 1392. godine te su od 1393. do 1396. u potpunosti pokorili Bugarsku (Mažuran, 1998: 16). Time su se Osmanlije našle na granicama Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva te će se u narednom stoljeću pokazati nemoć ugarsko-hrvatske vojske u borbi protiv nadmoćnijih Osmanlija, ali i nemoć samog ugarsko-hrvatskog kralja u borbi protiv plemstva.

2. Osmanske provale u hrvatske zemlje

Linija obrane hrvatskih zemalja nalazila se u Bosni. Naime, ugarsko-hrvatski kralj Matijaš Korvin 1465. godine na području Bosne osnovao je Jajačku i Srebreničku banovinu kako bi spriječio osmanske provale u sjeverni dio Hrvatske i južnu Ugarsku. Međutim, osnivanje banovina nije zaštitilo cijeli teritorij Hrvatske. Područje Dalmacije je, preko Hercegovine, ostalo u potpunosti nebranjeno te su Osmanlije lako mogli nastaviti svoje prodore u tom smjeru (Mažuran, 1998: 40). Jajačka banovina sastojala se od 22 utvrde te je obuhvaćala dolinu Vrbasa, dok je Srebrenička banovina obuhvaćala područja između rijeka Bosne, Save i Drine (Mijatović, 2005: 23).

Ovakav obrambeni sustav pokazao se kao dobro zamišljen, no nedovoljno opremljen i loše organiziran. Naime, on nije u potpunosti spriječio osmanske pljačkaške pohode u hrvatske zemlje, a zatim u Kranjsku, Korušku

i Štajersku pa sve do sjeverne Italije (Mijatović, 2005: 23). Na području Hercegovine je 1466. godine osvojen Mostar, čime se osmanska vojska našla nadomak Dalmacije i jadranske obale. Prilika za upade u Dalmaciju Osmanlijama se pružila 1467. godine, kada je kralj Matijaš Korvin bio zauzet ratom u Češkoj. Akindžijski odredi¹ su tom prilikom upali u okolicu Zadra i Šibenika te opljačkali grad i zarobili veći broj ljudi. Sljedeći grad koji se našao pod pritiskom osmanske vojske bio je Senj, međutim osmanska vojska ga nije osvojila (Mažuran, 1998: 40). Osmanlije su u Dalmaciju provaljivali preko Sanske doline, Bravskog polja, Petrovačkog polja i Bjelajskog polja prema srednjoj Uni. Na potezu od Livna do Mostara, Osmanlije su provaljivali preko Dinare ili dolinom Unca u Lapačko polje. S područja Dinare dalje su prodirali kroz Hotuču u Liku. Iz Lapačkog polja prodirali su u Krbavu te dalje u Kranjsku, Primorje, Istru te sjevernu Italiju (Mijatović, 2005: 23-25). Vidljivo je dakle da su Osmanlije provaljivanjem u Dalmaciju osigurali pravac provala prema Italiji, gdje im je cilj osvajanja bio Rim kao središte kršćanstva. Međutim, Osmanlije su se s tih pohoda vraćali istim pravcem kojim su i došli te tako njihovi pohodi nisu uvijek bili uspješni jer su se, pogotovo u hrvatskim zemljama, lokalni plemići uspjeli organizirati te bi iz zasjede napali Osmanlije na povratku (Mijatović, 2005: 25-27).

Loša organizacija obrane granica Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva pokazala se već 1396. godine, kada su Osmanlije, preko Srbije i Srijema, provalili u Slavoniju (Mijatović, 2005: 27). Međutim, osmanskim provalama u hrvatske zemlje pogodovala je i politička situacija u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu krajem 14. i početkom 15. stoljeća. Naime, ugarsko-hrvatski kralj Ludovik I. (1342. - 1382.) umro je bez muškoga nasljednika. Iako je i on sam bio svjestan osmanske opasnosti koja je prijetila njegovom kraljevstvu, okrenuo se sukobima s Mletačkom Republikom. Iz tog je sukoba izašao kao pobjednik, a Venecija je bila primorana potpisati mir u Torinu 26. studenoga 1381. godine te možemo zaključiti da je taj sukob zasigurno oslabio obrambene snage Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, a Osmanlijama poklonio vrijeme za širenje Carstva na području hrvatskih zemalja (Mažuran, 1998: 17). Vlast je, nakon Ludovikove smrti, preuzela udovica Elizabeta. Njihova kći Marija zaručila se za Žigmunda Luksemburškog, koji je, nakon ženidbe, trebao preuzeti prijestolje Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Ugarski su plemići bili podijeljeni u dva tabora. Jedan tabor podupirao je Žigmunda Luksemburškog, dok je drugi

nastojao na prijestolje dovesti Karla Dračkog. Žigmund je oružjem izborio prijestolje, no i dalje se morao sukobljavati s pobunjenim plemićima (Mažuran, 1998: 17-20).

Međutim, u to vrijeme Osmanlije se opasno približavaju granicama Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, a nakon pobjede osmanske vojske u bitci na Kosovu polju 1389. godine, kralj Žigmund doista šalje vojsku u Srbiju. Kraljevska i osmanska vojska suprotstavile su se kod tvrđave Nikodim, južno od Prilepa, no ni jedna vojska nije započela sukob (Mažuran, 1998: 20). Na taj je način Žigmundov pohod završio bezuspješno.

Godine 1400. Osmanlije su poduzeli još jedan pohod u Slavoniju, ovoga puta kao saveznici bosanskog velikaša Hrvoja Vukčića Hrvatinića, protivnika kralja Žigmunda. Tom prilikom osmanska vojska opljačkala je Požegu, Našice, Gorjane, Levanjsku Varoš i Dobor, a prodrli su sve do Topuskoga i Zrina (Mijatović, 2005: 27). Od tada osmanska opasnost, koja je dugo vremena bila zanemarivana zbog dinastičkih sukoba, postaje stvarna i opasna po opstojnost Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, a prve na udaru našle su se hrvatske zemlje, koje su bile izložene provalama Osmanlija i u Dalmaciji i u Slavoniji. Provale u Osmanlija u Slavoniju pokazale su lošu organiziranost obrane granica kraljevstva. Naime, obrana je ovisila o plemićima koji su bili vlasnici ugroženih posjeda. Tako se u otporu Osmanlijama iskazao mačvanski ban Ivan Morović. On je 1408. godine porazio osmansku vojsku kod Požege, nakon što su Osmanlije prodrli do Kranjske. Godine 1414., uz pomoć bosanskog bana Hrvoja Vukčića Hrvatinića, Osmanlije su ponovno provalili u Slavoniju, a njihov pohod zaustavio se kod Zagreba (Mijatović, 2005: 27).

Osmanski pohodi na hrvatske zemlje postaju sve učestaliji, pa tako gotovo svake godine osmanska vojska, zajedno s akindžijskim odredima, pustoši po Slavoniji i prodire sve do Kranjske i Štajerske. Ugarsko-hrvatski kralj Žigmund nije mogao organizirati vojni pohod jer su plemići bili podijeljeni te tako nije mogao skupiti dovoljan broj vojnika kako bi se uspješno mogao oduprijeti osmanskoj opasnosti (Mažuran, 1998: 24; Mijatović, 2005: 28).

Ugarsko-hrvatska vojska 1480. godine provalila je do Vrhbosne i Travnika te uspjela nanijeti velike gubitke osmanskoj vojsci. Međutim, to nije spriječilo daljnje provale Osmanlija jer već sljedeće godine ponovno provaljuju u hrvatske zemlje (Mijatović, 2005: 35).

Godine 1478. potpisano je primirje između sultana Mehmeda i ugarsko-hrvatskog kralja, no zbog lošeg utanačenja primirja, osmanski akindžijski pohodi nisu spriječeni. Tako su Osmanlije i dalje mogli upadati u hrvatske zemlje i slabiti obrambenu moć Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva (Mažuran, 1998: 44). Primirje je isteklo 1490. godine, a pokušaji ugarsko-hrvatskog kralja Vladislava II. Jagelovića da produži primirje 1491. godine

1 Akindžije (tur. *akıncı*: navalni, jurišni konjanik, od *akın*: upad u neprijateljsku zemlju, žestok juriš, pljačkaški pohod), lako naoružani osmanski konjanici koji su upadali na neprijateljsko područje kao prethodnica redovite vojske radi pljačke, unošenja nemira i pomutnje. Umjesto plaće imali su pravo zadržati plijen (1).

nisu urodili plodom (Mijatović, 2005: 36). Uslijedili su daljnji osmanski pohodi na hrvatske zemlje, a 1493. godine odvit će se Bitka na Krbavskom polju.

3. Bitka na Krbavskom polju 1493. godine

Godine 1491. Osmanlije napadaju grad Jajce, no ugarsko-hrvatska vojska, na čelu s banom Derenčinom, uspješno odbija ovaj napad. Međutim, ovim porazom osmanske provale ne prestaju. Akindžije i dalje pustoše hrvatske zemlje, pripremajući tako teren za redovne postrojbe osmanske vojske. Godine 1493. Jakub-paša osobno vodi pohod na Jajce, a kako bi onemogućili pomoć opkoljenom gradu, Osmanlije su provalili i prema Šibeniku (Mijatović, 2005: 38- 46). Ovim napadom Jajce ipak nije osvojeno, no osmanska vojska ponovno je akindžijskim pohodom opustošila hrvatske zemlje (Mijatović, 2005: 47).

Krbavska se bitka najvjerojatnije odvila 9. rujna 1493. godine, iako postoje različite rasprave oko nadnevka bitke. Naime, kroničari i razna svjedočanstva ne navode nadnevak bitke, nego to rade u odnosu na slavljenje kršćanskih blagdana ili prema latinskom računanju vremena (Mijatović, 2005: 58). U bitci je ugarsko-hrvatska vojska doživjela težak poraz, a povjesničari navode kako je bitka na Krbavskom polju „užasan boj u kojem je hrvatska plemićka vojska krivnjom bana ametice potučena i najvećim dijelom ili pogubljena ili zarobljena.” (Mijatović, 2005: 87, prema Šišić, 1920).

3.1. Okolnosti prije bitke na Krbavskom polju 1493. godine

Osmanlije su se, pod vodstvom Jakub-paše, sa svojih pljačkaških pohoda vraćali kroz hrvatske zemlje. Međutim, kako su saznali da se na području Posavine i donje Une sprema obrana, odlučili su se vratiti u Bosnu uz rijeku Kupu i Mrežnicu prema Kapeli (Mijatović, 2005: 51). Time su Osmanlije zapravo skrenuli sa svoga ustaljenog puta povratka, a kao što je ranije već rečeno, Osmanlije su se sa svojih pljačkaških pohoda vraćali istim pravcem kojim su i provalili. Tako su, na putu do Kapele, Osmanlije opustošili podgrađe Modruša (Mijatović 2005: 51). navodi kako ne postoje jasni podatci o daljnjem kretanju osmanske vojske, no iz nekih se podataka može iznijeti zaključak kako se u Maloj Kapeli osmanskoj vojsci suprotstavila hrvatska vojska i tako im onemogućila daljnje prodore. Jakub-paša pokušao je pregovarati s banom Derenčinom, zapovjednikom hrvatske vojske, o prolasku u Bosnu, no Derenčin nije htio prihvatiti pregovore jer je smatrao da ima priliku poraziti i uništiti osmansku vojsku. Osmanlije su se odlučile probiti do Bosne preko Lapačkog i Krbavskog

polja te su pregovore iskoristili za premještanje vojske. Međutim, ban Derenčin nije kanio propustiti Osmanlije u Bosnu te je odlučio presresti osmansku vojsku na Krbavskom polju. Divnić navodi kako je Derenčin okupio vojsku od oko 15 000 ljudi, koji su spremno čekali osmansku vojsku pod vodstvom Jakub-paše (Frane Divnić: podatci iz Divnićeve pisma, u: Anđelko Mijatović, 2005: 51-54).

Franjo Divnić bio je hrvatski povjesničar rođen u Šibeniku, a značajan je po tome što je pomagao Ivanu Lučiću u prikupljanju podataka za djelo *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*. Glavno Divnićevo samostalno djelo je pregled povijesti Kandijskoga rata. Od neobjavljenih rukopisa Franjo Divnić je iza sebe ostavio dva rukopisa o povijesti Dalmacije i Šibenika sredinom 17. st. (2).

3.2. Tijek bitke na Krbavskom polju 1493. godine

Podaci o brojnosti osmanske vojske u bitci na Krbavskom polju različiti su. Tako se u literaturi može pronaći podatak da je 1493. u bitci sudjelovalo od 4 000 do 9 000 vojnika, uz konjanike. Izvori navode da je na hrvatskoj strani bilo svega 7 000 vojnika, od čega 500 konjanika. Međutim, i za brojnost hrvatske vojske podaci variraju od izvora do izvora. Tako drugi izvori spominju da je bilo 2 000 konjanika i 6 000 pješaka. Zbroje li se podaci iz izvora za hrvatsku vojsku, pa ako se tome još pridodaju i ugarske snage, dobit će se podatak da je u bitci na Krbavskom polju sudjelovalo najmanje 15 000, a najviše 20 000 vojnika (Mijatović, 2005: 56).

Vidljivo je dakle da je hrvatska vojska bila brojnija od osmanske, no osmanska je bila naoružanija i uvježbanija za rat, a osim toga, bila je jedinstvena (Mijatović, 2005: 57). Naime, dok su hrvatsku vojsku prvenstveno okupljali plemići koja se sastojala pretežito od seljaka, osmanska vojska bila je profesionalna plaćenička vojska koja je uvijek bila podređena sultanu.

Hrvatska vojska bila je pod vodstvom bana Derenčina koji je smatrao da se Osmanlije treba napasti na otvorenom polju. No knez Ivan Frankapan zagovarao je da se Osmanlije napadne u brdima, kako bi se moglo onesposobiti njihovo konjaništvo. Zamisao bana Derenčina ipak je prevladala te se pokazala se katastrofalnom. Vojska je došla u dolinu Krbavskog polja, spremna za bitku, ali je Jakub-paša, svjestan da je njegova vojska brojčano slabija, odlučio napasti s okolnih brda i iz šuma. Tako se hrvatska vojska, pod Derenčinovim zapovjedništvom, našla opkoljena u dolini te je katastrofalno poražena (Mažuran, 1998: 48). Bitka je trajala od približno 9 sati ujutro pa sve do poslijepodnevnih sati (Mijatović, 2005: 67). U bitci su poginuli knezovi Ivan i Juraj Frankapan, Ivan knez Cetinski,

jajački ban Mihajlo Pethkey, knezovi Zrinski i Blagajski te Derenčinov sin. Bana Emerika Derenčina i kneza Nikolu Frankapana zarobili su Osmanlije, a bijegom se spasio samo knez Bernardin Frankapan sa svojim odredom kojeg je predvodio (Mažuran, 1998: 48).

3.3. Posljedice bitke na Krbavskom polju 1493. godine

O posljedicama Krbavske bitke govore brojna svjedočanstva, no važno je razaznati vjerodostojna svjedočanstva jer postoji i veliki broj onih nevjerodostojnih ili preuveličanih svjedočanstava,

Mažuran (1998: 48) govori kako je u bitci na Krbavskom polju izginuo cvijet staroga hrvatskoga plemstva te da je taj poraz u potpunosti potresao obranu cijele Hrvatske. Također navodi kako se u kasnijoj predaji Krbavsko polje naziva Krvavim poljem.

Izaslanik pape Aleksandra VI., Antonio Fabregues, 13. rujna 1493. piše kako su hrvatski krajevi opustošeni, a lokalno stanovništvo izbjeglo u obližnje šume ili gradove koji nisu bili pogođeni ratom (Mažuran, 1998: 48).

Točan broj poginulih u bitci nije poznat, međutim, prema kroničaru Ivanu Tomašiću, Hrvati su imali više od 13 000 poginulih, a zarobljeno je 10 000 ljudi (Mijatović, 2005: 78-79).

O važnosti ove bitke govori i sam Jakub-paša, koji je bitku na Krbavskom polju usporedio s onom na Kosovu polju godine 1389. Već spomenuti Ivan Tomašić u 16. je stoljeću bitku nazvao „prvim rasapom Kraljevstva Hrvatskoga, i tu je čitavo plemstvo izginulo” (Mijatović, 2005: 86).

Nakon poraza hrvatske obrambene granice nisu pomaknute otprilike dvadesetak godina, no suvremenici taj poraz karakteriziraju kao strašan i presudan događaj za hrvatski narod. Međutim i novija historiografija bitku na Krbavskom polju karakterizira kao tragičan događaj. Govori se da se ona smatrala početkom i glavnim uzrokom raspada cijelog hrvatskog kraljevstva, a temelji hrvatskog kraljevstva bili su uzdrmani. Iz hrvatskih krajeva Like i Modruša selile su se plemićke obitelji, raseljavano se narod, prelazilo u sigurnije krajeve, osobito između Save i Drave” (Mijatović, 2005: 88). Bitka na Krbavskom polju obilježila je početak stogodišnjeg hrvatsko – turskog rata za oslobođenje hrvatskih krajeva (1493. - 1593.) (Valentić, 2005: 4).

4. Mohačka bitka 1526. godine

Osmanski prodori nakon bitke na Krbavskom polju nisu prestali. Čak štoviše, pojačali su se akindžijski pljačkaški pohodi. Osmanlije preko Bosne i dijela Like i Dalmacije prodiru sve do Štajerske i Koruške, dok u

Slavoniju započinju akindžijski pohodi preko Save i Dunava. Padom Beograda 30. kolovoza 1521. godine Osmanlijama je omogućen ulaz u Ugarsku i Slavoniju (Mažuran, 1998: 58). Osim što je te godine osvojio Beograd, sultan Sulejman osvojio je cijeli istočni Srijem. Međutim, ugarsko-hrvatski kralj osmansku opasnost opet nije shvatio ozbiljno te se nije ni trudio organizirati pohod da se osmanska vojska pokuša zaustaviti prije nego prijeđe granicu Ugarsko-Hrvatskoga kraljevstva (Mažuran, 1998: 58-59).

Da se osmanska vojska neće zaustaviti pokazalo je osvajanje Petrovaradina 28. srpnja 1526. godine. Time je osmanska vojska bila nadomak Iloka te na koncu i Osijeka, koji su bili važni gradovi za daljnji pohod prema Ugarskoj, odnosno Budimu. Za svega tri do četiri dana, 1. kolovoza 1526. godine, Osmanlije su došli pred Ilok, koji je nedugo zatim osvojen. Tom prilikom gradske ključeve predali su izaslanici Erduta i Osijeka (Mažuran, 1998: 65).

Ugarsko-hrvatski kralj Ludovik tada je shvatio da se Osmanlije neće zaustaviti te je poslao palatina Stjepana Bathoryja s vojskom pred Osijek, kako bi zaustavio osmansku vojsku. U tom naumu kralj nije uspio jer je Sulejman 14. kolovoza 1526. godine stigao u Osijek te naredio gradnju mosta kako bi mogao nastaviti pohode prema Budimu. Nakon prelaska, odredi osmanske vojske zapalili su grad i most iza sebe, kako ih kraljeva vojska ne bi mogla slijediti (Mažuran, 1998: 66).

Kralj Ludovik okupio je vojsku kod Mohača, no bio je svjestan da se vojska okuplja sporo i da je malobrojna. Također, ugarski plemići odbijali su čekati pomoć kneza Krste Frankapana, već su htjeli ratnu slavu pripisati isključivo sebi. Mohačka bitka započela je 29. kolovoza 1526. godine, u svega sat i pol vremena vojska kralja Ludovika katastrofalno je poražena, a kralj Ludovik utopio se u pokušaju bijega (Mažuran, 1998: 66).

4.1. Uzroci Mohačke bitke 1526. godine

Iako je osmanski cilj europske ekspanzije bilo osvajanje Beča i Rima kao prijestolnice kršćanstva, na osobni pohod na Budim sultana Sulejmana je naveo Ludovikov čin smaknuća sultanovog poslanika Behrem-čauša 1521. godine (Mažuran, 1998: 57). Međutim, krivo bi bilo smatrati da je isključivo taj događaj naveo Sulejmana da krene na Budim. Kao što je već spomenuto, Beč je već prije bio odredište osmanske ekspanzije, a Budim je bio na pravcu tog osvajanja. Međutim, zbog događaja u Maloj Aziji sultan je odgodio pohode na europskom kontinentu, a čin ubojstva poslanika samo je ubrzao sultanove planove o napadu prema Budimu i Beču.

Osim toga, kao uzrok se može navesti i nedovoljna, ili gotovo nikakva, obrana Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Naime, kralj Ludovik nije ozbiljno shvaćao osmansku

opasnost sve dok nije bilo prekasno, a vojska Stjepana Bathoryja, koja je bila poslana ne samo da obrani Osijek, nego oslobodi Erdut i Ilok, nije bila dovoljno velika da se suoči s nadmoćnim neprijateljem (Brodarić, 1990: 30-31).

Također zbog loših odnosa sa plemićima kralj Ludovik imao je problema s prikupljanjem vojske, a ona vojska koja mu se odazvala bila je malobrojna i loše organizirana. Kralj je bio primoran pozivati u vojsku i seljake, koji se nisu mogli mjeriti s osmanskom profesionalnom vojskom (Brodarić, 1990: 32).

Jedan od uzroka poraza u Mohačkoj bitci je i seljački rat 1514. godine, koji je nastao kada je kralja Matijaša na prijestolju naslijedio kralj Vladislav II. Jagelović. Naime, već i sam kralj Matijaš uvidio je važnost stvaranja profesionalne, plaćeničke vojske, no zbog slabog gospodarskog razvoja nije mogao ostvariti svoj naum. Vojne zapovjednike i časnike umjesto novcem nagrađivao je zemljišnim posjedima, čime je doprinio jačanju velikih zemljoposjednika koji imaju utjecaja na vlast (Hanák, 1995: 54-55).

Na taj način ojačala je barunska obitelj Zapolja, koja je bila protiv kralja Vladislava II. Monopoliziranjem vojne moći u kraljevstvu uspjeli su onemogućiti kralja Vladislava u otporu. U pokušaju otpora barunima kralj se obratio crkvi za pomoć, no ona nije mogla ostvariti veći utjecaj na plemiće (Hanák, 1995: 55).

Kralja Vladislava naslijedio je 1516. godine njegov sin Ludovik, a dinastički sukobi nisu prestajali. Naime, na saboru 1505. godine izglasano je kako kralj mora biti „narodnog” porijekla, što je aludiralo na Ivana Zapolju. Međutim, krunjenjem Ludovika Jagelovića odluka sa sabora 1505. prekršena je, što je dodatno pogoršalo odnose kralja i plemića (Hanák, 1995: 56).

Ovdje također valja spomenuti bunu Jurja Dože, pripadnika sitnog erdeljskog plemstva, te vođe bune mađarskih seljaka. Povod za bunu Doža je „pronašao” kada je postavljen za vođu križarskog pohoda protiv Osmanlija. U križarsku vojsku činili su pretežito seljaci, što plemićima nije odgovaralo jer su strahovali od mogućeg napada na njih. Plemići su drastičnim mjerama nastojali spriječiti novačenje seljaka, a Doža je na te postupke odgovorio bunom. Kraljev odgovor bio je opoziv vojne, a biskup je bio prisiljen provesti kraljevu naredbu. Međutim, Doža je, zajedno sa seljacima-križarima, četiri mjeseca pružao otpor plemićkoj vojsci koju je kralj poslao protiv njega. Doža je prodro u Erdelj i osvojio veliki broj utvrđenih gradova, međutim poražen je prilikom opsade Temišvara od strane vojske Ivana Zapolje 15.7.1514. Nakon tog poraza Doža je bio zarobljen te kasnije pogubljen, a vojska je također bila „kažnjena” te se, prema određenim navodima, smatra da su plemići pogubili 70 000 od 100 000 seljaka koji su pružali otpor (3).

Time je kralj imao gotovo cijelo plemstvo okrenuto

protiv njega te ne treba čuditi što nije mogao skupiti dovoljan broj vojnika kako bi porazio Osmanlije u Mohačkoj bitci 1526. godine. S vojskom od 25 000 ljudi, nasuprot Sulejmanovih 100 000 vojnika, Ludovikov poraz bio je neizbježan (Hanák, 1995: 56-57).

4.2. Tijek Mohačke bitke 1526. godine

Osmanska je vojska 23. kolovoza 1526. godine napustila Osijek te krenula prema Mohaču i Budimu. Osmanlije su pred Mohač došli 29. kolovoza te se tako osmanska vojska našla nasuprot kraljevih snaga. Međutim, bitka nije počinjala sve do poslijepodnevnih sati zbog loših vremenskih uvjeta. Osmanlije su prvi započeli napad, a u svega sat i pol vremena kraljeva je vojska poražena. Kralj Ludovik utopio se u potoku Čelej u pokušaju bijega (Mažuran, 1998: 66).

Uoči bitke kralju se pridružio hrvatski ban Franjo Batthyany te velikaši Ivan Tahy, Ivan i Sigismund Banffy, zagrebački biskup Šimun i njegov brat Petar Erdödy, knezovi Mihajlo Zrinski i Matija Frankapan, senjski biskup Franjo Jožefić i senjski kapetan Grgur Orlović (Mažuran, 1998: 66).

Od gore navedenih plemića preživjeli su samo ban Franjo Batthyany, Ivan Tahy i senjski biskup Franjo Jožefić. Svi zarobljenici pogubljeni su sljedeći dan, a sultan Sulejman nastavio je svoj pohod prema Budimu (Mažuran, 1998: 66). Osim hrvatskih plemića koji su poginuli u bitki, poginuo je veliki broj ugarskoga plemstva te je time zapravo zaustavljen ugarski srednjovjekovni napredak (Hanák, 1995: 57).

4.3. Posljedice Mohačke bitke 1526. godine

Kralj Ludovik nije imao zakonitog potomka koji bi ga mogao naslijediti te su tako ponovno započeli dinastički sukobi, koji se nisu smirili ni za vrijeme Ludovikove vladavine. Opasnost je bila osobito velika jer su Ludovikovom smrću tri prijestolja ostala prazna: ugarsko, češko i hrvatsko. Kao kandidati u Ugarskoj i Hrvatskoj javili su se Ivan Zapolja i Ferdinand Habsburški. Ferdinand se pozivao na ugovore o nasljedstvu koje je potpisao s kraljem Vladislavom 1491., 1506. i 1515. godine (Valentić, 2005: 9).

Ferdinand je sebi nastojao prisvojiti sve tri krune, tako da si je 23. studenoga 1526. godine priskrbio naslov kralja Češke. Međutim, ugarsko plemstvo nije htjelo na prijestolju imati stranoga vladara (Valentić, 2005: 10). Podsjetimo se da je ugarski sabor 1505. godine donio odluku kako kralj ne smije biti stranac. Međutim, u ugarskome plemstvu nastaje rascjep. Naime, na Požunskom saboru 16. prosinca 1526. dio ugarskog

plemstva staje na stranu Ferdinanda Habsburškog. Tako među plemstvom nastaju dvije „stranke“: tzv. „narodnjaci“ (zagovarali Ivana Zapolju za kralja) te „dvorska stranka“ (pristaše Ferdinanda Habsburškog) (Valentić, 2005: 10).

U listopadu 1526. godine sastao se Hrvatski sabor, također sa zadatkom kojem kandidatu će se priključiti. Zaključak sabora glasio je: „Kraljevina Hrvatska pristupa izboru potpuno samostalno, a izabrat će onog kralja koji Hrvatima može pružiti ratnu i vojnu pomoć u borbi s Turcima.“ Početkom 1527. godine, Sabor izabire Ferdinanda Habsburškog za kralja (Valentić, 2005: 10.).

Time je Ferdinand sebi osigurao dvije krune: hrvatsku i češku, a morao se upustiti u sukob sa Ivanom Zapoljom kako bi sebi osigurao ugarsku krunu. Krunu Ugarskoga Kraljevstva priskrbio si je nagodbom sa Zapoljom 1538. godine (Valentić, 2005: 11).

Na taj je način Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo ušlo u sastav Habsburške Monarhije i time izgubilo određeni stupanj svoje autonomije.

5. Zaključak

Osmanske provale u Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo rezultat su više čimbenika. Prije svega, potrebno je istaknuti podcjenjivanje osmanske opasnosti. Naime, ugarsko-hrvatski kraljevi nisu pridavali veliku važnost osmanskoj opasnosti, pa čak ni kada je osmanska vojska osvojila Beograd. Doduše, kralj Matijaš Korvin bio je prvi kralj koji je uvidio važnost organizacije obrane od Osmanlija te važnost stalne i profesionalne plaćeničke vojske. Međutim, i sam se Matijaš Korvin radije okrenuo unutarpolitičkim sukobima s plemstvom, nego problemu obrane od Osmanlija. Loša organizacija obrane, dinastički sukobi i neozbiljnost vladara dovela je prvo do poraza u bitci na Krbavskom polju 1493. godine. Iako se ta godina uzima kao početak protuturskog rata, malobrojni plemići i kralj bili su nemoćni u poduzimanju većih pohoda za oslobođenje hrvatskih zemalja. Iako je ovaj poraz trebao kod vladara probuditi interes za obranu od Osmanlija, to se nije dogodilo. To je vidljivo u okolnostima Mohačke bitke. Već osvajanjem Beograda Osmanlijama je bio otvoren put za prodor u Ugarsku, a osvajanjem Osijeka Osmanlije su se u roku od 5 dana našle pred Mohačem. Iako je kralj ulagao velike napore da okupi dovoljan broj vojnika za Mohačku bitku, to nije bilo moguće jer je imao velik broj plemića protiv sebe. Time je Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo upalo u krizu, koja će biti praćena daljnjim dinastičkim sukobima, a situacija se neće u potpunosti smiriti ni dolaskom Ferdinanda Habsburškog na prijestolje.

Summary

From Krbava to Mohács (1493 - 1526) – Battles that Changed the Course of the Conflicts with the Ottomans

In the Battle of Krbava Field of 1493, the army of the Dalmatian hinterland, which was led by Emerik Derenčin and outnumbered its enemy, clashed with the forces of the Ottoman Empire, led by Yakup Pasha. The Croatian army was defeated and the chronicles say that it is the battle where the flower of the Croatian nobility died. Further intrusions of the Ottoman Empire could not have been stopped, which led to the Battle of Mohács in 1526. In this battle, which lasted only an hour and a half, the few Hungarian nobility, helped by a contingent from Slavonia, were completely defeated. The king of Hungary and Croatia, Louis II, died in an attempt to escape from the battlefield. After the defeat, the Habsburg dynasty ascended the throne. This paper analyses the causes and circumstances which led to the battles of Krbava and Mohács, the course of the battles, and the consequences which shaped the subsequent historical development and remained in the minds of the people for centuries..

Literatura

1. Brodarić, Stjepan, 1990. *Mohačka bitka 1526*. Kulturno informativni centar, Vinkovci.
2. Hanák, Péter, 1995. *Povijest Mađarske*. Barbat, Zagreb.
3. Mažuran, Ive, 1998. *Hrvati i Osmansko Carstvo*. Golden Marketing, Zagreb.
4. Mijatović, Anđelko, 2005. *Bitka na Krbavskom polju 1493*. Školska knjiga, Zagreb.
5. Valentić, Mirko, 2005. *Stogodišnji hrvatsko-turski rat (1493. - 1593.)*, u: *Povijest Hrvata 2*, Školska knjiga, Zagreb, str. 3-25.

Elektronički izvori:

1. *Akindžije*, Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=1117> (8.5.2019.)
2. *Divnić, Frano*, Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15529> (17.10.2019.)
3. *Dózsa, György*, Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16091> (17.10.2019.)